

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XX СТОЛІТТЯ. МОВНА ПОЛІТИКА

Гунбін М. Ю.

Науковий керівник – ст. викл. Сергієва А. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

The period of the first half of the twentieth century turned out to be difficult, but at the same time productive for the development of Ukrainian culture and language in particular. For five decades, the Ukrainian language went through stages of refinement and oppression, which were based on various political ideas that were fundamentally different from each other.

Період першої половини XX століття виявився важким, але й водночас продуктивним для розвитку української культури та мови зокрема. Протягом п'яти десятиліть українська мова пройшла етапи доопрацювання та пригнічення, що базувалися на різних політичних ідеях, які докорінно відрізнялися одна від одної.

Протягом XX ст. Україна була як залежною від західних та східних сусідів, так і встигла здобути досвід незалежності. Кожен етап державотворчого процесу виявляв особливе ставлення до української мови. Наразі важливим є розуміння взаємозв'язків між загальною та мовною політикою держави. Перша половина XX ст. надає можливість здійснювати порівняння на великій вибірці прикладів. У сучасних наукових працях цей період активно опрацьовується у роботах Л. Масенка, З. Франка, С. Гірняк та С. Шульженко.

На початку століття територія нашої країни була поділеною між Австро-Угорською та Російською імперіями. Утиск зі сторони Австро-Угорщини був менш значним, свідченнями чого є створення на теренах Наддністрянщини не лише мовно-літературної кафедри у Львівському університеті, а й культурних об'єднань: НТШ та Просвіт.

Після революції 1905 року основний філологічний кластер перемістився на Наддніпрянщину. Результатом цього стало виникнення мовних дискусій, і, як результат, утвердження замість «Київського» правопису «Галицького». Це, скажімо, такі слова, як *реченець «строк», таким робом, робучий, спочувати, зарібок, не годен, навчитель, бюрко, хлоп, як ся маєте* та ін. Варто зауважити, що такий крок був вимушений через абсолютну несформованість українського правопису на підросійській території.

За часі УНР було запроваджено мовний закон, що робив українську мовою діловодства. За правління Гетьманату Скоропадського була збагачена термінологія мови завдяки утворенню першої вітчизняної АН.

Події громадянської війни (1918–1922) докорінно змінили устрій на теренах України, у повоєнні роки розвиток нашої мови на території новоутворених Польщі, Румунії та Словаччини був фактично припинений, у СРСР же, на противагу цьому, разом із політикою коренізації, було розпочато короткотривалий етап удосконалення української мови.

Якщо 1919 року «всі місцеві мови проголошуються рівноправними», то в 1923 р. перевага надавалася українській мові. У вищих навчальних закладах вводився обов'язковий вступний іспит з української мови [4].

При новоутвореній Академії наук знову була створена Правописна комісія, яку очолив А. Кримський. Академічні «Найголовніші правила українського правопису» вийшли окремою брошурою в Києві 1921 року.

Результати роботи наркомуну були винесені на широке обговорення. На Всеукраїнській правописній конференції найбільше дискусій велося навколо правопису слів іншомовного походження та власних назв [4]. Дійшли певного компромісу: частину правопису іншомовних слів переробили за зразком західноукраїнської мови.

«Українізацію» було закінчено в 1933 році. На зміну їй прийшла перевірена імперська практика мовно-культурної асиміляції, що її вже остаточно сформований на той час тоталітарний режим запровадив шляхом терору. Національне називали буржуазним, працю українських мовознавців визнали шкідництвом. Новий правопис брутально відкинув все те, що напрацювала правописна конференція. Академія змушена була викинути літери «г» і «ль» і постановила писати «г» і «л'» в іншомовних словах [3, с. 4–5]. Настав тривалий період регресії мови.

Отже, за першої половини ХХ ст. українська мова пройшла етапи імперської, націоналістичної, самостійницької, федеративної та тоталітарної політики в державах, до яких входила Україна. Наразі мова повертає надбання періодів піднесення, поступово відмовляючись від насаджених методами імперіалізму та тоталітаризму уніфікованих з мовами сусідів правил та лексики.

Література

1. Гірняк С. Про мовну ситуацію та становлення мовних норм у дискусії наддніпрянської та галицької інтелігенції початку ХХ ст. URL: http://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2012-12.pdf
2. Масенко Л. Доба українізації 20-х років ХХ ст. : засади освітньої й культурної політики Миколи Скрипника / Л. Масенко ; М-во освіти і науки України // Дивослово. — 2004. — No 5. — С. 27—30.
3. Франко З. Т. Функціонування української мови в радянський період / З. Т. Франко ; Від-ня мови і мистецтвознав. Акад. наук Української РСР // Мовознавство. — 1991. — С. 3—9.
4. Шульженко С. Мовна політика в Україні (1917—1940) URL: http://www.ukrbook.net/DAD/publ/Shulzhenko_11_2008.pdf